

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA HISTORICA

TOMUS CXXXVIII.

**HUNGARIA
SZEGED
2015**

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA HISTORICA

Szerkesztőbizottság:

DR. ALMÁSI TIBOR, DR. KÖVÉR LAJOS, DR. MAKK FERENC,
DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ, DR. PAPP SÁNDOR, DR. SZÁNTÓ
RICHÁRD, DR. TOMKA BÉLA, DR. ZIMONYI ISTVÁN

A kötet az MTA–HIM–SZTE–MOL
Magyar Medievisztikai Kutatócsoport
kiadványa, megjelenését az
MTA Támogatott Kutatócsoportok Irodája támogatta.

Redegerunt:

DR. LÁSZLÓ VESZPRÉMY
DR. FERENC PITI

Szerkesztette:

DR. VESZPRÉMY LÁSZLÓ
DR. PITI FERENC

HU ISSN 0324–6523 Acta Universitatis Szegediensis
HU ISSN 0324–6965 Acta Historica

C. TÓTH NORBERT

Dorogházi László ítélőmester pályaképe^{*}

A középkori bíróságok szervezetéről és annak működtetőiről írt könyvében Bónis György részletesen foglalkozott Dorogházi László pályájával. Megállapítása szerint Dorogházi közjegyzőként, illetve szentszéki jegyzőként kezdte karrierjét, majd e munkásságának hála bekerült az esztergomi kanonokok testületébe, időközben a bécsi egyetemen borostyánkoszorúsi fokozatot szerzett, végül pedig személynöki ítélőmester lett, ahová „mint a fejlett kánonjogi eljárás szakértőjét emelhette ki 1484 tavaszán Váradi Péter főkancellár, aki nyilván Esztergomból ismerte”. Innen aztán 1500 nyarán az országbírói irodába ment át szintén ítélőmesternek. Hosszú pályájának 1502 júniusában bekövetkezett halála vetett véget.¹ A Bónis által megrajzolt kép azonban az újonnan előkerült források révén jelentősen módosult: László jegyzőnek volt ugyanis egy szintén László nevet viselő fia. Az eddig egy személynek hitt Dorogházi Lászlóra vonatkozó adatok mindezek fényében szétválaszthatóak lettek: az idősebb, azaz János fia László mindvégig világi pályán mozgott, míg fia, László 1470-ben íratkozott be a bécsi egyetemre, és 1475-től 1489-ig mutatható ki az esztergomi székeskáptalan tagjai között.² Az esztergomi kanonokokról írt munkámban (tárgyából eredően) nem foglalkozhattam az idősebb László pályafutásával, így arról most kívánok részletesen szólni, Bónis György adatait némiképp kiegészítve.

Mit tudunk az idősebb, János fia László életéről? Névadó települése a Heves megyei Dorog vagy Dorogháza volt, egyetlen egyszer azonban Dorogházi, más néven Keresztúri László néven szerepelt.³ Már

^{*} A tanulmány elkészítését az OTKA K 100749. számú pályázata támogatta.

¹ BÓNIS GYÖRGY: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest, 1971. (a továbbiakban: BÓNIS, 1971.) 270. (innen az idézet), 358.; BÓNIS GYÖRGY: A sasadi tizedper közjegyzői a XV. század derekán. Levéltári Közlemények 42 (1971) (a továbbiakban: BÓNIS, 1971a.) 103–113., 112.

² C. TÓTH NORBERT: Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I. rész. A kanonoki testület és az egyetemjárás. Budapest, 2015. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 7.) (a továbbiakban: C. TÓTH, 2015.) 82–86.

³ 1471. jún. 18. (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár és Diplomatikai Fényképgyűjtemény, Budapest. [a továbbiakban: DL vagy DF] DF 263241., idézi BÓNIS, 1971. 270.) – Az országban fekvő rengeteg Keresztúr nevű település közül éppenséggel Heves megyében egyetlen egy sem volt.

az 1450-es években kimutatható az érseki székhelyen,⁴ az 1460-as évek első felében többször mondják róla, hogy Esztergom királyi város,⁵ illetve egyszer, hogy az ugyanottani Szent Anna-városnegyed⁶ lakója. László nagyapja, Dorogházi Dorog/Dorogi Mihály 1417-ből ismert, amikor kijelölt királyi emberként szerepel.⁷ Az ő fia, azaz László apja, János 1425-ben tűnik fel a forrásokban, szintén kijelölt királyi emberként.⁸ A mondott Dorogi Mihály fia János 1453. július 6-án, Bécsben V. Lászlótól királyi újadományt kapott birtokaira, a Heves megyei Dorogházára és Zyna/Zywa prédiura.⁹ (Az iktatás az egri káptalan privilégiuma szerint ellentmondás nélkül megtörtént.)¹⁰ A káptalan privilégiumát szerencsénkre Dorogházi László 1465. március 4-én Mátyás királlyal átíratta és privilégiális formában megerősíttette.¹¹ Az oklevélben szereplő személyek alapján teljes bizonyossággal megrajzolhatjuk a Dorogházaiak XV. századi családfáját.¹²

⁴ 1454. júl. 20. (DL 44737.), 1457. okt. 1. C. TÓTH NORBERT: Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. II. rész. A sasadi tizedper 1452–1465 közötti „krónikája”. Budapest, 2015. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 8.) 81. 13. sz.

⁵ 1460. jún. 14. (DL 15459.), júl. 29. (DL 15482.), 1463. dec. 14. (DL 15898.), 1465. febr. 2. (DL 35648.)

⁶ 1463. jún. 1. (DL 35642.)

⁷ 1417. febr. 8. Zsigmondkori oklevéltár. I–XII. [1387–1425] Összeállította MÁLYUSZ ELEMÉR–BORSA IVÁN–C. TÓTH NORBERT–NEUMANN TIBOR–LAKATOS BÁLINT. Budapest, 1951–2013. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49. és 52.) (a továbbiakban: ZsO) VI. 78–79. sz.

⁸ 1425. máj. 23. (ZsO XII. 546. sz., DL 89871.) A kivonatban sortévesztés miatt a kijelölt királyi emberek nevei *Iohannes* után helyesen a következők: *Benedictus filii Egidii de Apch*, *Iohannes f. Michaelis de Doroghaza*, *Nicolaus f. Stephani de Iwand*, *Iohannes*, *Michael*, *Nicolaus*, *Stephanus de Doroghaza* – ez utóbbi helynév viszont az oklevélíró tévesztése lehetett a *de Bodonhaza* helyett. Vö. a jelentés szövegével: ZsO XII. 808. sz., ahol Bodonházi István szerepel.

⁹ DF 210781., az adományt Cillei Ulrik relációjára állították ki. (Az adománylevélben csak általánosságban utaltak János örököseire!)

¹⁰ 1453. okt. 10. (DF 210782., átírták a királyi parancslevelet is.)

¹¹ DF 210783. A privilégium szövege szerint Dorogházi Dorog Mihály fia néhai János fia László mutatta be *carnalis* testvérei, Lőrinc és János nevében is az egri káptalan oklevelét.

¹² A családra BÓNIS, 1971. 270. révén eddig csak olyan adatokat ismertünk, amelyekből a rokonsági viszonyok nem voltak megállapíthatóak: Lőrinc: 1441. jan. 1. (A Héderváry-család oklevéltára. I–II. Közlik RADVÁNSZKY BÉLA–ZÁVODSZKY LEVENTE. Budapest, 1909–1922. I. 203.) hűtlen, 1461. szept. 23. (DL 90038.), 1464. nov. 24. (DL 16080.), 1464. dec. 14. (DL 16080.) – A fentebbi adatok fényében, mivel 1453-ban még egyik fiú sem szerepel, az 1441-ben hűtlenként birtokfosztott Lőrinc oldalági rokon lehet és nem azonos a később, 1461-ben és 1464-ben említett Lőrincel. Ez utóbbi Lőrinc 1465-ben mint *Laurentius de*

Birtokszerzéseire alig vannak adataink, de egy 1463-as oklevélből tudható, hogy a Heves megyei Szuha és Újfalu birtokokon Iváni István fia Miklóstól 52 aranyforintért zálogba vette Maconkai Gergely özvegyének, Apollóniának Miklósnál lévő birtokrészeit.¹³ 1471-ben e Miklós további, Iván, Újfalu és Szuha birtokon fekvő részeket zálogosított el Lászlónak, ezúttal 150 aranyforintért.¹⁴

Közeleti pályáját mint császári közjegyző kezdte 1454 júliusában,¹⁵ és amellett, hogy mintegy harminc éven keresztül kimutatható ezen állásában, többször adatolható különböző világi, noha mindig egyházi jellegű ügyekben mint tanú vagy éppen ügyvéd.¹⁶ A közjegyzői tevékenysége mellett három időszakban az esztergomi szentszék (fő)jegyzői munkakörét is ellátta. Először 1466 és 1468,¹⁷ majd 1469 és 1473,¹⁸ végül 1474 és 1481 között¹⁹ Kutasi Tamás,²⁰ illetve Túronyi Mihály²¹ vikáriusi tisztségviselése idején írta a szentszéken kibocsátott okleveleket.

Utolsó közjegyzői szereplése (1484. április 7.)²² után alig egy hónapon belül nyerhette el a pályája csúcsát jelentő ítélőmesteri tisztséget. Szilágyi Loránd²³ és Bónis György²⁴ kutatásaiból jól ismert, hogy Dorogházi László a királyi személyes jelenlét egyik ítélőmestereként dolgozott az 1480-as évek közepétől a század legvégéig. De pontosan mikor és kinek a révén kerülhetett a személynöki irodába? A kérdés megválaszolásához éppen ezért a továbbiakban az idézett két szerző adatai (lehántva róluk minden elemző mondatot), illetve az általam átnézett oklevelek alapján be kell pillantanunk a személyes jelenlét bíróságának 1483 és 1486 közötti személyi viszonyaiba.²⁵

Dorogfy szerepel kijelölt királyi emberek között, az iktatáskor a szomszédok között pedig Jánost is felsorolták (1465. aug. 1.: DL 97287.). A családfát lásd C. TÓTH, 2015. 152.

¹³ 1463. okt. 5. (DF 284219.)

¹⁴ 1471. jún. 18. (DF 263241., idézi BÓNIS 1971. 270.)

¹⁵ BÓNIS, 1971a. 106., közjegyzői jelvényének képe: 5. kép.

¹⁶ Összefoglalóan lásd C. TÓTH, 2015. 83.

¹⁷ 1466. aug. 26. (DL 90109.)–1468. ápr. 27. (DL 90115.)

¹⁸ 1469. júl. 21. (DF 237846.)–1473. júl. 5. (DF 232979.)

¹⁹ 1474. ápr. 24. (DL 90807.)–1481. jún. 27. (DL 18508.)

²⁰ 1467. aug. 26. (DL 90109.)–1471. márc. 22. (DF 240566.)

²¹ C. TÓTH, 2015. 146–147.

²² DF 237851. (Ezen alkalommal már mint császári és *apostoli* közjegyző szerepel!)

²³ SZILÁGYI LORÁND: A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban 1458–1526. Turul 44 (1930) (a továbbiakban: SZILÁGYI, 1930.) 45–83., 76.

²⁴ BÓNIS, 1971. 270.

²⁵ Lásd erre fenntartásokkal BÓNIS, 1971. 254–258., illetve VI. tábla.

A királyi személyes jelenlét élén annak a királyi különös jelenléttel történt egyesítése, 1464 óta – a korábban megindult folyamatoknak köszönhetően – a titkoskancellár helyettese állt. A bíróság vezetője forrásainkban *locumtenens*, illetve *cancellarius* néven fordul elő.²⁶ A mondott időszak elején, immáron 1472 óta Karai László budai prépost vezette a bíróságot, ám arról 1483 Vízkereszt nyolcada²⁷ után lemondott. A kutatás úgy tartja, hogy betegsége miatt tette le hivatalát. Akár így volt, akár nem, préposti címét még négy év múlva is viselte.²⁸ A bíróság vezetését meglepő módon Váradi Péter kalocsa-bácsi érsek, fő- és titkoskancellár vette át, még ha csupán rövid időre is: először az 1483. évi György-napi nyolcadon találkozunk nevével²⁹ és a következő év nyaráig kimutatható jelenléte. Egy 1484. szeptember 3-i királyi oklevél szerint az egri káptalan képviselői elpanaszolták, hogy az előző napokban pert kezdtek Péter érsek előtt az egri püspökség jószágigazgatója ellen; az érsek az ügyben szeptember 1-jét jelölte ki a feleknek a megjelenésre, ám a mondott jószágigazgató nem jött el.³⁰ Később viszont már nem is tudott volna megjelenni Váradi Péter előtt, mivel a főkancellárt valamikor szeptember elején – Rómában 24-én már tudtak róla³¹ – lecsukatta Mátyás király, máig sem teljesen tisztázott okok miatt.³² Fogságba vetése ellenére az uralkodó sem a főkancellárságtól, sem az érsekségtől nem fosztotta meg – jóllehet azokat gyakorolni biztosan nem tudta –, egyedül a személynöki tisztségét vesztette el.

A király a legfontosabb bíróság élére Apáti Lukács egri prépostot nevezte ki, ám hogy mikor, az homályban marad. A forrásokban először 1485 tavaszán találkozunk a nevével. A jelek szerint azonban megbízása ideiglenes lehetett, mivel egyetlen további adatunk október elejéről

²⁶ SZILÁGYI, 1930. 75.

²⁷ Az utolsó adatok: 1483. febr. 27. (DF 231750., *locumtenens*), márc. 3. (DL 16376., *Lecta per Ladislaum prepositum B[udensis]*).

²⁸ 1487. aug. 24-én még élt. KÖBLÖS JÓZSEF: Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. (A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával) Budapest, 1994. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) (a továbbiakban: KÖBLÖS, 1994.) 299. 50. sz. (DL 19308.)

²⁹ 1483. máj. 23. (DL 18821.), 1484. márc. 9. (DF 223757.), aug. 24. (DL 97446.)

³⁰ DF 210003., a szöveg alatt: *Lecta*.

³¹ FRAKNÓI VILMOS: Váradi Péter kalocsai érsek élete. I. Századok 17 (1883) 489–514., 503.

³² Vö. SZOVÁK KORNÉL: Egy kódex két tanulsága. In: ΓΕΝΕΣΙΑ. Tanulmányok Bollók János emlékére. Szerk. HORVÁTH LÁSZLÓ–LACZKÓ KRISZTINA–MAYER GYULA–TAKÁCS LÁSZLÓ. Budapest, 2004. 145–167., 158–160.

maradt fenn hivatalviselésére.³³ (Ehhez hozzátehetjük, hogy 1484–1485-ben az éppen folyó és tervezett hadjáratok miatt a nyolcadokat csak igen ritkán tartották meg.) Utána ismét csak rövid időre az újonnan kinevezett titkoskancellár, Filipec János³⁴ vette át a személyes jelenlét vezetését, ő az 1486 vízkereszti nyolcadon irányíthatta a bíróság munkáját.³⁵ Végül 1486 tavaszán a király végre megtalálta a megfelelő embert a posztra, aki az előző évek zűrzavarai után nyugalmat teremtett a személyes jelenlét bíróságán.

Mint Antonio Bonfini elbeszéléséből ismert, Mátyás az 1485 végére összehívott és maratoni hosszúságú országgyűlésen fogadtatta el a rendekkel új törvénykönyvét, aminek összeállításában Drági Tamás segítette. A történetíró szerint Drági Tamás ekkor már a *pretor regni* címet viselte. Joggal gondolta az eddigi kutatás, hogy e megnevezés alatt személynöki tisztsége rejtőzhet, azt már kevésbé, hogy ekkor azt még nem viselhette, mivel a Nagy Törvénykönyvet 1486. január 25-én adták ki.³⁶ Amennyiben ez így lenne, akkor az adat valóban ellentétben állna Filipec János ismert személynöki említésével (1486. január 30.). Különböző megfontolások alapján azonban a *Decretum Maius* végleges szövege korántsem készülhetett el 1486. január 25-re, annak király általi szentesítésére legkorábban február második felében, de lehet, hogy március elején került sor, és így a benne szereplő személyek hivatalviselésének keltezésére sem alkalmas a törvényt szöveget lezáró méltóságsor.³⁷ A törvény minden bizonnyal szimbolikus okból kaphatta a rajta szereplő dátumot: Mátyást január 24-én választották királlyá, így a következő naptól új uralkodási év kezdődött.³⁸ Mindezek fényében viszont Drági Tamás személynöki hivatalviselésének kezdetét nyugodtan tehetjük korábbra is, mindenestre először március 5-én szerepel ilyen

³³ 1485. ápr. 24. (DL 72044.), okt. 4. (DL 46024.)

³⁴ BÓNIS, 1971. 230.

³⁵ Az egyetlen ismert adat erre: 1486. jan. 30. (DL 19111.)

³⁶ BÓNIS, 1971. 257.

³⁷ Erre kiváló példa az 1514. évi Lukács-napi országgyűlés dekrétuma, amit az uralkodó mintegy fél évvel később, több jelentős változtatás után szentesített. MIKÓ GÁBOR: Az 1514. évi Lukács-napi országgyűlés törvénykönyvének megszületése. A dekrétum eredeti változata. (sajtó alatt)

³⁸ HORVÁTH RICHÁRD–NEUMANN TIBOR–C. TÓTH NORBERT: Pontot az „i-re”. A Magyarország világi archontológiája című program múltja, jelene és közeli jövője. Turul 86 (2013) 41–52., 45. (53. jz.)

minőségében egy oklevélben.³⁹ Ettől kezdve a királyi személyes jelenlét bíróságát Drági vezette egészen a király haláláig.⁴⁰

A személynöki hivatalban történetekkel szemben a bíróságon működő két ítélmesteri tisztségben csak látszólagosan volt ekkora „átjáróház”: minden váltás ugyanis az ítélmesterek halála, illetve öregsége miatt következett be. Az 1464 óta tevékenykedő két ítélmester közül Budai Dénes valamikor 1483 márciusa⁴¹ után hunyt el. Utóda a tisztségben egy bizonyos Justinianus doktor, akire azonban már csak a halála utánról van adatunk.⁴² Cavitelli Justinianus tevékenységére a Bónis György által idézettekén túl bizonytalan, ráadásul kétségkívül ellentmondó adatokkal rendelkezünk: négy olyan oklevelet ismerek, amelyek hátlapján olyan kézjegy szerepel, ami akár Justinianus nevéként is feloldható. Először két, 1483. november 11-én kiadott bírságlevélen,⁴³ majd egy december 7-i oklevélen⁴⁴ találkozunk a kézjeggyel. Eddig nem is lenne semmi probléma, ám a következő oklevél az ítélmester halálának időpontja után jó fél évvel, 1484. december 9-én bukkan fel: a személyes jelenlét bíróságán kiadott bírói intézkedés előlapján a szöveg alatt a *Correcta per [!] in hominibus regiis per Brictium archidiaconum conservatorem etc.*, míg a hátlapján másik kézzel a *Lecta Justh*, illetve alatta a *Correcta et glosata in hominibus regiis per Brictium archidiaconum conservatorem etc.* szöveg áll.⁴⁵

Kezdjük a könnyebbik kérdéssel. A szóban forgó bírói pecsétőr valószínűleg azonos azzal a Bereck főesperessel, aki 1483 decemberében Budáról írt levelet a szepesi káptalannak bizonyos okleveleik és pereik ügyében.⁴⁶ Bereck a későbbi adatok alapján a tornai főesperességet viselte⁴⁷ amellet, hogy a budai és szepesi káptalanban is stallummal

³⁹ DL 14127.: *est correcta per me Thomam Dragy*.

⁴⁰ Utolsó említése 1490. ápr. 1. (DF 206085.): *Lecta Thome Dragy*.

⁴¹ BÓNIS, 1971. 268. Utolsó szereplései: 1483. jan. 29. (Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő. A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. I–XII. Szerk. NAGY IMRE–NAGY IVÁN–VÉGHÉLY DEZSŐ–KAMMERER ERNŐ–DÓRY FERENC–LUKCSICS PÁL. Budapest, 1871–1931. [a továbbiakban: Zichy] XI. 329.): *Extradata est in tertia per Dyonisium etc.*; márc. 12. (DL 18774.): *Lecta Dy*.

⁴² BÓNIS, 1971. 268–269. 1484. máj. 3-án (DL 18960.) már néhai.

⁴³ DF 269497., 269575.: *Extradata Justh*.

⁴⁴ DL 106657.: *Lecta Justh*.

⁴⁵ DL 62357.

⁴⁶ BÓNIS, 1971. 289. (DL 45972.)

⁴⁷ 1495-ben még biztosan: DF 274483.

rendelkezett.⁴⁸ Visszatérvén a vonatkozó kézjegy feloldásához, felmerülhet, hogy arról a Justh mesterről lenne szó, aki 1467 és 1471 között volt a kancellária *conservator*,⁴⁹ de az ő kézjegye még az eltelt 12 év figyelembevételével sem mutat semmilyen egyezést az előbb idézettek képével. Ráadásul az 1484 decemberi adat alapján egyértelmű, hogy a *lectat* ráíró személy nem egyezik a javítást elvégző *conservator* személyével. Ugyanakkor az 1484 decemberi oklevél kézjegyét már csak azért is nehezen tudjuk Justinianushoz kötni, mivel ugyanabban a májusi oklevélben, amiben ő néhaiként szerepel, jelenik meg először az ítélmesterek között Dorogházi László.⁵⁰ Így viszont, ha a mondott doktor még életben lett volna, feltételeznünk kellene, hogy hárman: Tordai András, Justinianus és Dorogházi dolgoztak a személynöki irodán. Ez persze nem elképzelhetetlen, csak éppen nincsen rá egyetlen más példánk sem. Mindezek következtében, mivel a mondott kézjegy nem található meg egyetlen további oklevélen sem, egyelőre nyitva kell hagynunk annak megválaszolását, hogy ki volt az, aki ezeket az okleveleket ellenőrizte, illetve kiadta.

Nem szóltam még a másik ítélmesteri hivatal viselőiről. Itt sokkal kisebb volt a mozgás, hiszen mindössze egyetlen váltás történt a vizsgált időszakban: a szintén 1464 óta⁵¹ hivatalban lévő Tordai András nevével utoljára 1486 januárjában találkozunk az okleveleken.⁵² A nyolcad végén, valószínűleg korára hivatkozva, lemondott az ítélmesterségről és visszavonult. Halála ugyanakkor ismeretlen időpontban, de biztosan 1486 októbere⁵³ után következett be. A tisztségben utóda a híres történetíró, Turóci János lett,⁵⁴ aki már az év közepétől

⁴⁸ Vö. KÖBLÖS, 1994. 284. 7. sz.

⁴⁹ BÓNIS, 1971. 232.

⁵⁰ 1484. máj. 3. (DL 18960.): *prothonotarius*.

⁵¹ BÓNIS, 1971. 267.

⁵² 1486. jan. 15. (DL 19103.): *prothonotarius personalis presentie*.

⁵³ 1486. okt. 18-án (DL 28331.) még élt.

⁵⁴ BÓNIS, 1971. 271–272. Turóci Jánossal kapcsolatban, Bónis adatait kiegészítendő, mindenképpen meg kell említeni, hogy 1483 folyamán nem csak az országbírói kúriában – pl. 1483. febr. 13. (DF 279242.): *Coram Thwroc*; márc. 17. (DL 18782.): *Coram Thwroc*; nov. 10. (DL 85114., DF 281927.): *Extradata in tertia ditione Thwroc*; nov. 15. (DF 288248.), dec. 23. (DL 45973.) és 1484. márc. 16. (DF 206143.): *Thwroc* –, hanem a nádori irodában is felbukkant. 1483. márc. 1. (DF 237137.) és márc. 7. (DF 238496.): *Thwroc*.

kimutatható,⁵⁵ és közel két éven át, egészen 1488 június végéig,⁵⁶ valószínűsíthetően haláláig a posztón maradt.

A királyi személyes jelenlét bíróságáról az 1483 és 1486 közötti időszak tekintetében fentebb elmondottakra a könnyebb értelmezhetőség végett lássuk az alábbi táblázatot.

A királyi személyes jelenlét tisztviselői az 1480-as években

személynök	ítélőmester	ítélőmester
Karai László budai prépost (1472)–1483. márc. 3. (DL 16376.)	Tordai András (1464)–1486. jan. 15. (DL 19103.)	Budai Dénes (1464)–1483. márc. 12. (DL 18774.)
Váradi Péter kalocsai érsek, fő- és titkoskancellár 1483. máj. 23. (DL 18821.)–1484. szept. 3. (DF 210003.)		Justinianus (Cavitelli) [1483 máj.]–1484. máj. 3. előtt (DL 18960.)
Apáti Lukács egri prépost 1485. ápr. 24. (DL 72044.)–okt. 4. (DL 46024.)		Dorog(ház)i László 1484. máj. 3. (DL 18960.)–1486. dec. 4. (DF 251301.)–(1500)
Filipec János váradi püspök, titkoskancellár 1486. jan. 30. (DL 19111.)		
Drági Tamás 1486. márc. 5. (DL 14127.)–dec. 24. (DL 34238.)–(1490)		
	Turóci János 1486. jún. 25. (Zichy XI. 434.)–1486. dec. 22. (DL 83929.)–(1488)	

Mindezek után mit válaszolhatok a korábban feltett kérdésre? Az egyikre gyakorlatilag már választ adtam: László először 1484 május elején tűnik fel a *prothonotariusi* tisztségben. Nehezebb ugyanakkor arra megfelelni, hogy kinek a révén került oda. Eleddig kézenfekvőnek

⁵⁵ 1486. jún. 25. (Zichy XI. 434.): *Correcta in terminis supradictis per magistrum Io(hannem) de Thwroc.*

⁵⁶ Tisztségét 1488. jún. 29-én még viseli (DL 74735.): *Coram magistro Iohanne de Thwroc.*

látszott az a megoldás, amit Bónis György feltételezett, hogy Váradi Péter, illetve testvére, Pál esztergomi nagyprépost⁵⁷ révén jutott a kancelláriába és főnöke bukása után is megmaradt ott. Adataink alapján ezt a lehetőséget el kell vetnünk. Egyrészt, mint bizonyítottam, nem az ítélmester volt esztergomi kanonok, hanem a fia. Másrészt viszont nem látszik túlzottan életszerűnek Bónis György azon feltételezése, hogy Dorogházi László megmaradhatott ítélmesterségében, míg az egyébként semmilyen tisztséget ekkor nem viselő Drági Tamás kegyvesztett lett, azaz, ahogyan fogalmazott: Drági Tamás az 1480-as évek közepén éppen a Váradihoz fűződő kapcsolata miatt rövid időre „parkolópályára” került.⁵⁸ A Bónis által nem túl acélos érvekkel alátámasztott királyi neheztelés – azaz Turóci János és Drági ekkor vitatta meg a magyarság történetét⁵⁹ – alig másfél évig tartott, majd mintha mi sem történt volna, Mátyás király uralkodásának legfontosabb jogkönyvét, az annak mintegy összefoglalását nyújtó Nagy Törvénykönyvet Drági Tamással beszélte meg. (Már amennyiben a király ténylegesen részt vett abban.)

Az eseményeket valószínűleg úgy rekonstruálhatjuk, hogy Váradi Péter főkancellár, személynök bebörtönzése a királyi személyes jelenlét bíróságán dolgozó emberekre semmilyen hatással sem volt, azok ugyanúgy vitték az ügyeket tovább, és várták, hogy az uralkodó megtalálja a megfelelő embert a személynöki posztra. Magyarán szólva egyelőre semmilyen kapcsolatot nem tudok kimutatni, aminek révén Lászlót Váradi Péter személynökhöz köthetnénk, marad tehát egyetlen kapcsolódási pont: a mintegy harminc évig tartó közjegyzősége és az ennek következtében megszerzett ismeretségei és elismertsége révén jutott be a királyi kúriába.

Dorogházi László a személynöki irodából a századfordulón, mintegy 16 évnyi szolgálat után az újonnan kinevezett országbíró, Szentgyörgyi Péter gróf erdélyi vajda bíróságára ment/került át. Az új országbíró kinevezése azért vált szükségessé, mivel az előző év decemberében elhunyt⁶⁰ Szapolyai István nádor helyére a György-napjára összehívott

⁵⁷ 1483. máj. (Mátyás király levelei. II. Az MTA megbízásából közzéteszi FRAKNÓI VILMOS. Budapest, 1895. 262.)–1493. szept. 20. (DF 283915.)

⁵⁸ BÓNIS, 1971. 257.

⁵⁹ THURÓCZY JÁNOS: A magyarok krónikája. Fordította és a jegyzeteket írta BELLUS IBOLYA–KRISTÓ GYULA. Budapest, 2001. 9. (Ajánlás.)

⁶⁰ Halála napja: 1499. dec. 25., Pápa. KÖBLÖS JÓZSEF: Szapolyai István Pápan írott végrendelete. In: Istennek, Hazának, Tudománynak. Tanulmányok a 95 éves Nádasy Lajos tiszteletére. Szerk. Mezei Zsolt. Pápa, 2008. 144–164., 160.

országgyűlésen a korábbi országbíró, Vingárti Geréb Pétert választották meg.⁶¹ Az erdélyi vajda kinevezését nem tudjuk pontos időponthoz kötni, az valamikor június és augusztus közepe között történt meg.⁶² Ennél pontosabban, szinte napra pontosan meg lehet határozni ugyanakkor Dorogházi László átlépését az országbírói irodába: 1500. július 31-én még biztosan személynöki ítélmesterként tevékenykedett, mivel az e napon Esztergomban – erre még visszatérek néhány szó erejéig – kelt királyi oklevél hátlapján még az ő neve szerepel.⁶³ A következő, már a váltás jelét mutató királyi oklevél immáron ismét Budán, augusztus 12-én kelt.⁶⁴ Ennek szövege alatt jobbról Marócsai Ferenc, Dorogházi László és Ellyevölgyi János ítélmesterek jegyzete látható.⁶⁵ Mivel az kizárt, hogy egyszerre három ítélmester dolgozott volna a királyi személyes jelenlét bíróságán, ráadásul e személyek általában a három különböző (személynöki, nádori és országbírói) iroda alkalmazottjai voltak, így a jelenség magyarázatot igényel.

Ellyevölgyi Jánosról tudjuk, hogy 1498 óta szintén személynöki ítélmester, László társa volt,⁶⁶ míg Marócsairól két dolog tudható: az egyik, hogy Dorogházi utóda volt az ítélmesterségben, a másik, hogy 1499-ben már Szentgyörgyi Péter gróf erdélyi vajda ítélmestereként dolgozott.⁶⁷ Mivel az ilyen típusú (*Lecta, presentata et extradata* ...) jegyzetekben álló személy általában az oklevelet kiadó bíróság vezetője volt,⁶⁸ így a fentebbi helyzetet a következőképpen magyarázhatjuk. Az oklevélben szereplő ügyet minden bizonnyal még Dorogházi és Ellyevölgyi kezdte, de mire megszületett az intézkedés a perben, váltás történt az egyik ítélmester személyében. Ezért az első helyen álló Marócsai neve mint személynöki, az utána következő Dorogházié pedig mint országbírói ítélmesteré kerülhetett rá. Egy biztos: bármikor is helyezték át Dorogházi Lászlót a királyi személyes jelenlétről az országbírói irodába, az legkésőbb augusztus 15-re befejezett tény volt. Az e

⁶¹ Első kiadványa 1500. máj. 13-án kelt. (DL 88873.)

⁶² 1500. máj. 28-án még csak erdélyi vajdaként szerepel (DL 20944.), első kiadványát aug. 15-ről ismerjük. (DL 20963.)

⁶³ *Lecta per magistrum Ladislaum prothonotarium.* (DF 205867.)

⁶⁴ DF 233411.

⁶⁵ *Lecta, presentata et extradata in sede per me magistrum Franciscum de Marocha, coram me magistro Ladislao de Doroghaza et coram me magistro Iohanne de Ellyewelgh.* (DF 233411.)

⁶⁶ BÓNIS, 1971. 359–360.

⁶⁷ BÓNIS, 1971. 361.

⁶⁸ BÓNIS, 1971. 291.

napon, Szentgyörgyi Péter gróf országbíró és erdélyi vajda neve alatt kibocsátott bírságlevél hátlapján már Dorogházi László feljegyzésével találkozunk.⁶⁹

Itt az idő, hogy – mint ígértem – visszatérjek az Esztergomban kelt királyi oklevél kérdésére. Ha számbavesszük az Ulászló neve alatt kibocsátott és eredetiben⁷⁰ ránk maradt királyi okleveleket, akkor a következőket láthatjuk. Az uralkodó július 22-én és 24-én Budán,⁷¹ augusztus 5-én Visegrádon,⁷² majd 10-én már ismét Budán⁷³ tartózkodott. Mint láttuk, Dorogházi László július 28-án Esztergomban volt.⁷⁴ Ám nem csak e napról ismerünk általa itt kibocsátott oklevelet, hanem a hónap utolsó napjáról is.⁷⁵ A következő, közvetetten ismét csak Dorogházi személyéhez köthető királyi oklevél augusztus 3-án Visegrádon kelt.⁷⁶ (Az utolsó, még személynői ítélmesterségéhez vonható, már idézett oklevél pedig augusztus 12-én Budán.⁷⁷) Mint látható, Esztergomban csak olyan okleveleket bocsátottak ki, amik alapján nem igazolható, jöllehet nem is kizárható az uralkodó jelenléte is az érseki székhelyen.

Ha tágabb időszakba helyezve vizsgáljuk az esztergomi kelte-zéseket, akkor bátran feltételezhetjük, hogy Ulászló király néhány napra elhagyta Budát – amint az egy Visegrádon, Nagylucsei Ferenc által írt

⁶⁹ *Extradata in tertia per Dorog.* (DL 20963.) Vö. BÓNIS, 1971. 358.

⁷⁰ E kitételre azért van szükség, mivel a kancelláriai jegyzetek és a pecsét, amik segítségével eldönthető, hogy a király is azon a helyen tartózkodik-e, csak ezeken tanulmányozható. Vö. C. TÓTH NORBERT: Az 1501. évi tolnai országgyűlés (Adatok a királyi adminisztráció működéséhez) Századok 143 (2009) (a továbbiakban: C. TÓTH, 2009.) 1455–1481., 1472.

⁷¹ 1500. júl. 22. (DL 58207., *Commissio propria domini regis*), júl. 24. (DF 247090., *Ad relationem Sigismundi Thurzo secretarii regie maiestatis*).

⁷² DF 267843., *Commissio propria domini regis*.

⁷³ DF 216323., *Commissio propria domini regis*.

⁷⁴ DF 227596., *Coram magistro Ladislao de Doroghaza prothonotario*.

⁷⁵ DF 205867., *Lecta per magistrum Ladislaum prothonotarium*.

⁷⁶ DL 73336., *De commissione domini regis*. Az oklevelet Kálmáncsehi Domokos váradi püspök, személynök adta ki. BÓNIS, 1971. 335. és VIII. tábla. Az e típusú kancelláriai jegyzetek értelmezésére lásd NEUMANN TIBOR: Verbóci István 1520. évi utazásai Szatmár megyében. A somlyói Bátoriak és a Móroc-örökség. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 41 (2006) 290–304., 292., illetve KALOTAI NOÉMI: A kora újkori főúri itinerárium-készítés problematikájának bemutatása Verbóci István példáján keresztül. In: KoraújkorÁSZ. Koraújkor-történettel foglalkozó doktoranduszok tanulmányai. Szerk. KÁDÁR ZSÓFIA–KÖKÉNYESI ZSOLT–MITROPULOS ANNA DIÁNA. Budapest, 2014. 163–179., 170–176.

⁷⁷ DF 233411.

levélből világosan ki is derül⁷⁸ – és visegrádi időzése előtt ellátogatott Esztergomba is. Ennek megokolására, azon túl, hogy a király időről-időre, amíg egészsége engedte, felkereste Bakóc Tamás főkancellárt Esztergomban,⁷⁹ az ekkor lezajlott politikatörténeti események is kellő magyarázatot adnak: 1500 április elején Rómában végre semmissé nyilvánították Ulászló Brandenburgi Borbálával, majd Beatrix királynéval kötött házasságait. Ennek híre az udvarba április közepén érkezhettek meg. Ekkor már Budán tartózkodtak Velence, majd május 15-én megérkeztek ugyanoda a francia király követei is. A tárgyalások következményeként július 14-én Ulászló király szövetségre lépett VI. Sándor pápával, Velencével, valamint Francia- és Lengyelországgal, illetve megegyeztek Ulászló királynak Anna (*Anne de Foix*) hercegnővel kötendő házasságában is. Mindemellett a Velencei Köztársasággal is megszületett a hadisegély összegéről a megállapodás, aminek értelmében az év őszére törökellenes hadjáratot hirdettek – egyelőre titokban.⁸⁰

Az előbb leírtak fényében könnyen találhatunk indokot az uralkodó esztergomi látogatására: ismert, hogy Beatrix királyné a balul sikerült házasság után az akkor még unokaöccse, Hippolit által birtokolt érseki székhelyre vonult vissza és ott élt mintegy tíz éven át, egészen 1500 novemberi hazaköltözéséig.⁸¹ Valószínűleg esztergomi látogatása során személyesen közölte immáron volt feleségével, hogy semmi sem tartóztathatja tovább Magyarországon. Az idézett oklevelek alapján Ulászló nem egyedül ment az érseki székhelyre, hiszen a vendéglátó Bakóc Tamás érseken kívül még Kálmáncsehi Domokos váradi püspök, személynök is kimutatható a király környezetében.

Dorogházi László alig két éven keresztül viselte az országbírói ítélőmesteri tisztséget. Az utolsó két oklevél, amik a személyéhez köt-

⁷⁸ 1500. aug. 4., Visegrád. Nagylucsei Ferenc levele testvéréhez, Lászlóhoz: *scias, charissime frater, quod regia maiestas nunc per aliquod dies ad Budam non revertitur.*

⁷⁹ Pl. 1501. okt. 15., dec. 31., 1502. ápr. 20. (C. TÓTH, 2009. 1478–1480.), 1507. júl. 15. (DL 75037., *Commissio propria domini regis*). E rövid látogatások sajnos nem mindig foghatók meg okleveles források segítségével.

⁸⁰ KOSÁRY DOMOKOS: Magyar külpolitika Mohács előtt. Budapest, 1978. 85–87. (A 87. oldalon Wagner Károly kiadása alapján júl. 26-i dátummal említett, Sáros megyéhez a Mihály-napi bácsi országgyűlésre szóló meghívó helyes kelte júl. 21. [DF 229170.]); C. TÓTH, 2009. 1456. Legújabbán lásd még GYÖRKÖS ATTILA: II. Ulászló házassága és a francia diplomácia. *Acta Academiae Agriensis. Nova series. Sectio Historiae* XXXIX (2012) 89–102., 93–95.

⁸¹ BERZEVICZY ALBERT: Beatrix királyné 1456–1508. Történelmi élet- és korrajz. Budapest, 1908. <http://mek.oszk.hu/05800/05825/html/05.htm#d1e18440> (utolsó megtekintés időpontja: 2015. aug. 5.)

hetők (azaz az országbíró⁸² neve alatt bocsátották ki azokat), meglehetősen furcsa útvonalat rajzolnak elénk: 1502. június 18-án Esztergomban járt, ahol Bakóc Tamás érsek tett bevallást előtte egy zálog ügyben.⁸³ A hónap végén, egészen pontosan június 29-én viszont már Egerben találjuk, ahol Egerszalóki Demeternek az egri káptalan részére szóló adományát foglalta privilégiális oklevélbe.⁸⁴ A két keltezési hely alapján talán joggal gondolhatunk arra, hogy László, érezvén élete végének közeledtét, felkereste azokat a helyeket, ahová valamilyen szálak kötötték: Esztergomba egyrészt fia emléke miatt, másrészt ingatlanjai ügyében mehetett, míg az egri keltezést már minden bizonnyal a végső hazatérés részeként értelmezhetjük.

⁸² Szentgyörgyi Péter gróf országbíró és erdélyi vajda ekkor Erdélyben tartózkodott: 1502. jún. 25., Görgény vára (DF 247445.) és júl. 14., Segesvár (DF 253756.).

⁸³ DL 101325., a szöveg alatt jobbról: *Coram magistro Ladislao prothonotario*. BÓNIS, 1971. 358. (28. jz.) (A szerző még ezt ismerte utolsó említéseként.)

⁸⁴ DF 210342., a szöveg alatt jobbról: *Coram magistro Ladislao prothonotario*.

NORBERT C. TÓTH

The Career of Prothonotary László Dorogházi

In his book about the organisation and personnel of the medieval Hungarian judicial system (*A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest, 1971.) György Bónis dealt in detail with the career of László Dorogházi. According to his reconstruction, Dorogházi started as a public notary, then, thanks precisely to this activity, he entered the ranks of the canons of Esztergom, after graduating as a baccalaureate at the university of Vienna. Due to his position in the chapter of Esztergom, and the support of arch-chancellor Péter Váradi, in the spring of 1484 he became prothonotary at the court of the king's personal presence, from where he was transferred to the same position in the court of the judge royal. His long career would have ended with his death in June 1502.

Newly discovered sources have radically modified the picture drawn by Bónis, however. It appeared, namely, that prothonotary László had a son equally called László. This discovery made it necessary to separate the data which have hitherto all been thought to refer to the same person. The elder László, son of János, can be followed in the sources between 1454 and 1502, and remained a layman throughout. His son, László, enrolled at the university of Vienna in 1470, and can be attested as a canon in the chapter of Esztergom from 1475 to 1489.

The study examines in detail the circumstances of the elder László's joining the court of the personal presence, and tries to find the reasons for his appointment as prothonotary there. It was upon the appointment of the new judge royal in July 1500 that László Dorogházi was transferred, after sixteen years of service in his previous position, to the court of the judge royal, whose prothonotary he remained until his own death two years later.